
Vergaderjaar 2006–2007 B

31 097**Subsidiariteitstoets van het Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van sancties voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen (COM(2007) 249)****Nr. 2****BRIEF VAN DE TIJDELIJKE COMMISSIE SUBSIDIARITEITSTOETS**

Aan:

De voorzitters van de vaste commissies voor de JBZ-Raad en voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Eerste Kamer

De voorzitter van de vaste commissie voor Justitie van de Tweede Kamer

Den Haag, 4 juli 2007

Zoals u bekend toetst de tijdelijke commissie subsidiariteitstoets, samen met de betrokken vakcommissies 24 al vastgestelde (en deels nog in te dienen) voorstellen van de Europese Commissie aan de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit. De te volgen procedure is weergegeven in Kamerstuk 30 389, nr. 1 (p. 7–9).

Onlangs heeft de Europese Commissie bovengenoemd, in de lijst van 24 opgenomen, voorstel gepubliceerd.

De commissie ziet geen aanleiding om onderhavig voorstel verder in procedure te nemen en zij verwijst het document graag door ter eigenstandige behandeling door uw commissie. De bevindingen van de tijdelijke commissie subsidiariteitstoets staan samengevat in de doorverwijzing, die ik u hierbij ter kennisneming toezend.

Voorzitter van de tijdelijke commissie subsidiariteitstoets,
J. J. van Dijk

Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vastlegging van sancties voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen (COM(2007) 249 def)

Conclusie TCS: geen adviesaanvraag, maar doorverwijzing

De Tijdelijke Commissie Subsidiariteitstoets ziet geen aanleiding om over onderhavig richtlijnvoorstel een adviesaanvraag bij de relevante vakcommissies in Eerste en Tweede Kamer te doen. Zij verwijst het voorstel ter zelfstandige behandeling door naar de commissies van SZW, JBZ-Raad en/of Justitie in beide Kamers. Deze kunnen desgewenst over het voorstel in overleg treden met de regering.

Richtlijnvoorstel

De voorgestelde richtlijn heeft tot doel een van de belangrijkste pull factoren van illegale immigratie weg te nemen: arbeid door derdelanders die illegaal in de EU verblijven. De voorgestelde maatregelen richten zich op de bestraffing van werkgevers die derdelanders illegale arbeid laten verrichten. Voor een uitgebreide samenvatting, zie bijlage I.

Rechtsgrondslag

De door de Europese Commissie gekozen rechtsgrondslag voor de voorgestelde maatregelen – artikel 63, lid 3 onder b EG-Verdrag – lijkt te voldoen. Daar is bepaald dat het Europees Parlement en de Raad overeenkomstig de procedure van artikel 251 EG-Verdrag «*maatregelen [nemen] inzake immigratiebeleid op de volgende gebieden: (...) b. illegale immigratie en illegaal verblijf, met inbegrip van repatriëring van illegaal verblijvende personen*».

Anderzijds zou kunnen worden betoogd dat de nu voorgestelde maatregelen geen betrekking hebben op illegale immigratie en illegaal verblijf *in strikte zin*, maar enkel op zaken die een *effect* (kunnen) sorteren op illegale immigratie en verblijf. Zo beschouwd, lijken in principe ook andere pull factoren in aanmerking te kunnen komen voor Europese regelgeving, waardoor de beleidsvrijheid van lidstaten ter zake wordt beperkt. Dit zou prima vista kunnen gelden voor de in Nederlandse wetgeving vastgelegde toegang van illegalen tot medisch noodzakelijke zorg of van illegaal in Nederland verblijvende kinderen tot onderwijs. De grens lijkt daarbij slechts gegeven door in internationale wetgeving vastgelegde grondrechten.

Tegen deze redenering kan worden ingebracht dat de sancties uit onderhavige richtlijn niet direct gericht zijn tegen illegalen, maar tegen werkgevers die illegalen in dienst hebben. In zekere zin biedt de voorgestelde regelgeving illegalen extra bescherming (zo moet bijvoorbeeld hun achterstallig loon worden uitbetaald en hebben zij in sommige gevallen recht op een verblijfsvergunning van tijdelijke duur). Desondanks zal (intensivering van de) opsporing van de onder deze richtlijn begrepen overtredingen en strafbare feiten in veel gevallen leiden tot repatriëring van (meer) illegalen.

Subsidiariteit

De Europese Commissie is van oordeel dat lidstaten niet ieder afzonderlijk de doelstellingen van deze richtlijn kunnen verwezenlijken. Zonder de in de richtlijn voorgestelde maatregelen is het waarschijnlijk dat lidstaten

een verschillend sanctieniveau kennen voor illegale tewerkstelling, evenals verschillen in handhavingsniveaus. Hierdoor kan de eerlijke mededinging op de interne markt worden verstoord en kunnen secundaire migratiestromen ontstaan naar landen met lagere sanctie- en handhavingsniveaus. Daarentegen bewerkstelligt een gemeenschappelijk minimumniveau van sancties voor werkgevers dat *alle* lidstaten in hun wetgeving zodanig hoge sancties kennen dat die afschrikwekkend werken, (2) dat sancties tussen lidstaten niet dusdanig verschillen dat secundaire migratiestromen zullen ontstaan en (3) dat er een gelijk speelveld ontstaat voor ondernemers binnen de EU.

Gelet op bovenstaande motivering van de Europese Commissie lijkt aan het subsidiariteitsvereiste voldaan. De vraag rijst echter of dit ook geldt voor de in ontwerprichtlijn voorgestelde strafrechtbepalingen. Strafrecht is primair een nationale bevoegdheid.

Tot voor kort werden strafrechtelijke bepalingen standaard opgenomen in een bij de voorgestelde richtlijn (eerste pijler) behorend ontwerp-kaderbesluit (derde pijler). Dit is veranderd sinds arrest C-176/03 van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 13 september 2005¹. In dit arrest werd bepaald dat strafrechtelijke sancties moeten worden opgenomen in communautaire wet- en regelgeving, wanneer dat noodzakelijk is voor de handhaving van die wet- en regelgeving. De reikwijdte van de Hofuitspraak staat overigens nog niet vast. Het kabinet heeft in zijn reactie d.d. 4 april 2006 op de Hofuitspraak een aantal criteria geformuleerd waaraan zij nieuwe Commissievoorstellen met een strafrechtelijke component zal toetsen.

De richtlijn verplicht lidstaten tot het opnemen in hun wetgeving van «doeltreffende, evenredige en afschrikwekkende» sancties op illegale tewerkstelling door werkgevers (artikel 6). Daarnaast verplicht zij lidstaten tot opname in hun wetgeving van strafrechtelijke strafbaarstelling voor ernstiger vormen van illegale tewerkstelling door werkgevers (recidive, grootschalige illegale tewerkstelling, uitbuiting en mensenhandel). De lidstaten zijn verplicht in die gevallen «doeltreffende, evenredige en afschrikwekkende strafrechtelijke sancties» in hun wetgeving op te nemen. Deze zijn van toepassing op natuurlijke personen die aansprakelijk zijn voor deze strafbare feiten, maar niet op rechtspersonen die aansprakelijk zijn voor deze ernstige vormen van illegale tewerkstelling. Sancties tegen rechtspersonen aansprakelijk voor een strafbaar feit genoemd in artikel 10 mogen daarom volgens de richtlijn ook van niet-strafrechtelijke aard zijn².

De bepalingen in de voorgestelde richtlijn lijken conform de door de Nederlandse regering genoemde voorwaarden voor het opnemen van een strafrechtelijke component in EG-wet- en regelgeving. Zo laat de voorgestelde richtlijn onder andere een mix van handhaving- en sanctie-instrumenten open (de bestuursrechtelijke handhaving zoals wij die in Nederland kennen blijft in de minder ernstige gevallen mogelijk)³ en wordt het type en de hoogte van de strafrechtelijke sanctie open gelaten. Bovendien lijkt voor de aanpak van illegale tewerkstelling in ernstige gevallen een strafrechtelijke component onontbeerlijk, zoals ook in de huidige Nederlandse wetgeving terzake het geval is. Ook wat betreft de voorgestelde strafrechtelijke bepalingen lijkt het voorstel derhalve aan het subsidiariteitsvereiste te voldoen.

Proportionaliteit

De Europese Commissie betoogt voorts dat de voorgestelde maatregelen proportioneel zijn. Ten eerste door haar keuze voor het instrument van een richtlijn. Een richtlijn is verbindend voor het te bereiken resultaat,

¹ Zie www.europapoort.nl 3.4.12.

² Niet alle lidstaten kennen immers de mogelijkheid van strafrechtelijke vervolging van rechtspersonen.

³ Zie Bijlage II.

maar laat het aan de nationale overheden over om te bepalen hoe zij de richtlijn in nationale wetgeving omzetten. Onderhavige richtlijn voorziet volgens de Europese Commissie in minimale harmonisatie van sancties en handhaving, maar laat lidstaten tegelijkertijd de nodige flexibiliteit bij de omzetting in de nationale wetgeving en de handhaving. De Commissie is voorts van oordeel dat de toename in de financiële en administratieve lasten voor de overheid (voor het ontwikkelen van de vereiste handhavingsstrategie en het uitvoeren van het voorgeschreven minimumaantal inspecties), evenals de te verwachten toename van het aantal administratieve en strafrechtelijke procedures in verhouding staan tot het nagestreefde doel. Ook de administratieve lasten voor werkgevers zouden in verhouding staan tot het nagestreefde doel.

Ten aanzien van twee punten kan de vraag gesteld worden of voldaan is aan het evenredigheidsvereiste. Dit geldt ten aanzien van het verhaal van de terugkeerkosten van illegale derdelanders op de werkgevers die deze illegalen tewerkstelden (artikel 6) én ten aanzien van de verplichting dat 10% van de bedrijven in een lidstaat jaarlijks moet worden geïnspecteerd op illegale tewerkstelling (artikel 15).

Het opnemen van inspectiebepalingen in de voorgestelde richtlijn lijkt voor de hand te liggen, omdat een overeenkomstig handhavingsniveau in de lidstaten noodzakelijk is om het doel van de richtlijn te kunnen verwezenlijken. Weliswaar wordt lidstaten de vrijheid gelaten op grond van een risicobeoordeling van verschillende bedrijfstakken keuzes te maken welke bedrijven worden geïnspecteerd, maar dat laat onverlet dat de 10%-inspectienorm (van het totale aantal bedrijven) wordt vastgelegd. Gelet op het totaal aantal in Nederland gevestigde bedrijven (1 421 329 volgens opgave Kamer van Koophandel, per 1 januari 2007)¹ zou dat neerkomen op inspectie van ruim 142 000 bedrijven per jaar. Uit het *Jaarverslag 2006* van de Arbeidsinspectie blijkt dat in 2006 11 026 inspectiebezoeken zijn uitgevoerd in het kader van de bestrijding van illegale arbeid. Hoeveel bedrijven daarbij betrokken waren is onduidelijk, maar in ieder geval wordt de 10%-norm in het geheel niet benaderd. De richtlijn zou derhalve grote consequenties hebben voor de inspectiepraktijk in Nederland. Dit overwegende kan de vraag worden gesteld of het uit proportionaliteitsoverwegingen niet beter zou zijn dat zo'n norm wordt vastgesteld per risicobedrijfstak (in plaats van als percentage van het totale aantal bedrijven).

In artikel 6 is het verhaal van de kosten van terugkeer op de werkgevers die illegale derdelanders tewerkstelden vastgelegd als onderdeel van de financiële sancties tegen hen. Hiervoor bestaat – zoals in paragraaf 3 bleek – een rechtsgrondslag in het EG-Verdrag. In Nederland is dit ooit bepleit in de door de Tweede Kamer aangenomen motie-Dittrich (Kamerstukken II, 1999–2000, 27 022 nr. 8 (30 mei 2000)). De Nederlandse regering heeft deze mogelijkheid toen onderzocht, maar in de Memorie van Toelichting op de Wijziging van de Wav in verband met de invoering van bestuursrechtelijke handhaving (Wet bestuurlijke boete arbeid vreemdelingen) (Kamerstukken II, 2003–2004, 29 523 nr. 3) stelde de regering *«dat het verhalen van de uitzettingskosten op zichzelf wel uitvoerbaar is, maar dat er dermate veel praktische en juridische bezwaren aan kleven, dat dit toch niet het meest geëigende middel is om de doelstelling van de motie te realiseren»*. Vragenderwijs formuleerde de regering toen de volgende bezwaren: *«Hoe kunnen kosten worden verrekend indien de identiteit van de vreemdeling niet kan worden vastgesteld aan de hand van documenten en de vreemdeling zelf daarover blijft zwijgen? Welke kosten die betrekking hebben op uitzetting (reiskosten, kosten van bewaring en bewaking) kunnen in redelijkheid worden verhaald op de werkgever? Hoe verhoudt zich de civielrechtelijke verhaalsvordering tot het publiekrechtelijke»*

¹ Bijlage III.

Overwegende dat het verhaal van de terugkeerkosten op de werkgever weliswaar bijdraagt aan de effectuering van de doelstelling van de voorgestelde richtlijn, maar daarvoor niet absoluut noodzakelijk lijkt (andere toe te passen sancties zouden immers verzwaard kunnen worden), is de vraag gerechtvaardigd of deze bepaling niet disproportioneel is, gelet op de doelstelling van de voorgestelde richtlijn en de bezwaren die door de Nederlandse regering in ander verband naar voren zijn gebracht. Deze vraag verdient beantwoording door de vakcommissies in Eerste en Tweede Kamer.

Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot vastlegging van sancties voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen (COM(2007) 249 def)

De voorgestelde maatregelen betreffen:

1. Lidstaten dienen in hun wetgeving te bepalen dat illegale arbeid door derdelanders is verboden, dat wil zeggen arbeid door derdelanders die illegaal verblijven in een lidstaat (artikel 3). Op overtredingen van deze bepaling worden straffen gesteld als omschreven in deze richtlijn;
2. Werkgevers (zowel natuurlijke als rechtspersonen) zijn gehouden van derdelanders die zij arbeid laten verrichten een verblijfsvergunning of een vergelijkbaar document te verlangen en een kopie daarvan in hun administratie te bewaren. Werkgevers zijn tevens verplicht het in dienst nemen van derdelanders aan de bevoegde autoriteiten te melden (artikel 4);
3. Lidstaten zijn gehouden op overtredingen van artikel 3 in hun wetgeving «doeltreffende, evenredige en afschrikwekkende» sancties te stellen, waaronder boetes voor iedere illegaal werkende derdelander en verhaal op de werkgever van de kosten van terugkeer van derdelanders in die gevallen waar repatriëring tenuitvoer wordt gelegd. (artikel 6);
4. Bij overtredingen van artikel 3 is de werkgever gehouden om nog niet betaald loon aan de derdelander uit te betalen en nog niet betaalde belastingen en socialezekerheidsafdrachten (inclusief boetes) te voldoen. Lidstaten richten hiertoe geëigende procedures in. Wanneer de duur van het dienstverband niet blijkt, wordt uitgegaan van arbeid gedurende zes maanden;
5. Artikel 8 bepaalt dat lidstaten ervoor moeten zorgen dat – waar nodig – aanvullende sancties kunnen worden opgelegd, waaronder uitsluiting van subsidies gedurende ten hoogste 5 jaar, uitsluiting van overheidsopdrachten gedurende ten hoogste 5 jaar, terugvordering van subsidies verkregen over de laatste 12 maanden en tijdelijke sluiting van de onderneming. Over de aard van de maatregelen zullen lidstaten moeten rapporteren aan de Europese Commissie (artikel 16);
6. Artikel 9 regelt de ketenaansprakelijkheid: ook onderaannemers zijn verschuldigd tot de financiële sancties wegens illegale arbeid door derde landers en de verschuldigde nabetalingen.
7. De overtreding uit artikel 3 wordt tot een strafbaar feit, wanneer de werkgever ter kwader trouw handelt en sprake is van de volgende omstandigheden (artikel 10, lid 1):
 - a. de overtreding blijft bestaan of wordt herhaald binnen een periode van twee jaar, terwijl in die periode door de bevoegde nationale autoriteiten of rechterlijke instanties reeds twee keer eerder een overtreding van artikel 3 is geconstateerd;
 - b. wanneer sprake is van het illegaal arbeid laten verrichten door ten minste vier derdelanders;
 - c. wanneer de overtreding gepaard gaat met uitbuiting, zoals een duidelijke afwijking van de arbeidsomstandigheden die gelden voor legale arbeid;
 - d. wanneer de derdelander slachtoffer is van mensenhandel en de werkgever hiervan kennis draagt.
8. Zowel deelname aan als het aanzetten tot de gedragingen genoemd in artikel 10, lid 1 is een strafbaar feit;
9. Artikel 11 regelt vervolgens dat in die gevallen aan werkgevers «een doeltreffende, evenredige, en afschrikwekkende» strafrechtelijke sanctie moet kunnen worden opgelegd. De strafrechtelijke sanctie kan

- vergezeld gaan van andere sancties en maatregelen (zoals die uit de artikelen 6,7 en 8) en is openbaar;
10. Artikel 12 bepaalt dat rechtspersonen aansprakelijk kunnen worden gesteld voor de strafbare feiten als omschreven in artikel 10. De aansprakelijkheid van de rechtspersoon sluit de strafrechtelijke vervolging van natuurlijke personen die gelden als de plegers, medeplichtigen of aanstichters van het strafbare feit niet uit.
 11. Artikel 13 bepaalt dat lidstaten ervoor zorgen dat *rechtspersonen* die aansprakelijk kunnen worden gesteld voor een strafbaar feit als omschreven in artikel 10 moeten kunnen worden gestraft met «doeltreffende, evenredige en afschrikwekkende» sancties, met inbegrip van strafrechtelijke óf niet-strafrechtelijke boetes, alsook andere sancties, zoals uitsluiting van rechten op steun of subsidies, overheidsopdrachten (voor een periode van ten hoogste 5 jaar), tijdelijke of permanente uitsluiting van het ondernemen van agrarische, industriële of commerciële activiteiten, plaatsing onder rechterlijk toezicht, rechterlijk bevel te ontbinding etc.
 12. Artikel 14 verplicht lidstaten ervoor te zorgen dat procedures en mechanismen worden ingericht die het voor derdelanders vergemakkelijken rechtstreeks of indirect een klacht tegen hun werkgever in te dienen. Gedurende de procedure kan aan illegale derdelanders een verblijfsvergunning van beperkte duur worden gegeven;
 13. Lidstaten worden verplicht dat jaarlijks ten minste 10% van de bedrijven onderworpen wordt aan controles op illegaal werkende derdelanders. De keuze van de te inspecteren bedrijven wordt gebaseerd op een risico-inventarisatie op grond van factoren als bedrijfstak(risico) en overtredingen in het verleden (artikel 15);
 14. Artikel 16 bevat de verplichting dat lidstaten binnen drie jaar na omzetting van deze richtlijn in nationale wet- en regelgeving de Europese Commissie informatie zullen verschaffen over de implementatie, met inbegrip van gegevens over het aantal uitgevoerde inspecties en de extra maatregelen genoemd in artikel 8;
 15. Deze richtlijn moet 24 maanden na publicatie zijn omgezet in nationale wet- en regelgeving. De richtlijn wordt van kracht 20 dagen na publicatie (artikel 17).

De **Wet arbeid vreemdelingen** (Wav) regelt de toelating van vreemdelingen tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Op grond van de Wav moeten werkgevers die een vreemdeling arbeid laten verrichten beschikken over een geldige tewerkstellingsvergunning, tenzij een op grond van de Wav aangegeven uitzondering van toepassing is¹. Ontbreekt een dergelijke vergunning, dan is sprake van illegale tewerkstelling. De volgende artikelen van de Wav zijn de basis voor het strafbaar stellen of beboeten van een werkgever:

- Het verbod om een vreemdeling arbeid te laten verrichten zonder een tewerkstellingsvergunning (art. 2 lid 1 Wav);
- Het niet verstrekken van een afschrift van een geldig identiteitsbewijs van de werknemer door de uitlener; het niet opnemen en bewaren van het afschrift hiervan in de administratie door de inlener en het door de werknemer niet in de gelegenheid stellen van de werkgever om een kopie van het identiteitsbewijs te maken (art. 15 Wav).

Per 1 januari 2005 is de wetwijziging van de Wet arbeid vreemdelingen in verband met invoering van bestuursrechtelijke handhaving (Wet bestuurlijke boete arbeid vreemdelingen) in werking getreden. Tot dat moment werden de overtredingen van de Wav strafrechtelijk afgedaan. In principe worden overtredingen van de artikelen 2 en 15 van de Wet arbeid vreemdelingen nu bestuursrechtelijk afgedaan.

De minister van Sociale Zaken stelt beleidsregels vast waarin de boetebedragen voor de beboetbare feiten worden vastgelegd (art. 19d Wav)². De bestuurlijke boete is vastgesteld op € 4 000 per illegaal tewerkgestelde vreemdeling voor natuurlijke personen (particulieren, eenmanszaak) en € 8 000 voor rechtspersonen en daaraan gelijkgestelde rechtsvormen. Als sprake is van recidive wordt het boetebedrag verhoogd met 50% tot respectievelijk € 6 000 en € 12 000. Dit is het geval als er nog geen 24 maanden zijn verstreken nadat de voorgaande boete onherroepelijk is geworden.

Als een overtreder herhaaldelijk in de fout gaat (herhaalde recidive), komt de overtreder in aanraking met de strafrechter. Een beboetbaar feit wordt namelijk een strafbaar feit als binnen een periode van 48 maanden voorafgaand aan de overtreding tweemaal voor eenzelfde feit, elk afzonderlijk in een periode van maximaal 24 maanden voorafgaand aan dat feit, een bestuurlijke boete is opgelegd en onherroepelijk is geworden (art. 19c Wav).

¹ In de wet is bepaald dat de verbodsbepaling niet geldt ten aanzien van de tewerkstelling van een aantal categorieën vreemdelingen. De belangrijkste categorieën zijn onderdanen van de EER (in de omvang tot 1 mei 2004), en vreemdelingen met een vergunning tot verblijf voor onbepaalde tijd. Daarnaast zijn in het Besluit ter uitvoering van de Wav categorieën vreemdelingen en werkzaamheden opgenomen waarvoor, al dan niet onder nadere voorwaarden, geen tewerkstellingsvergunning is vereist. Is een dergelijke uitzonderingsbepaling van toepassing, dan is geen tewerkstellingsvergunning vereist.

² Het maximale boetebedrag is voor een natuurlijke persoon (bijv. particulier of eenmanszaak) vastgesteld op € 11 250,- en voor een rechtspersoon (of daaraan gelijke rechtsvormen) op € 45 000,- (art. 19d Wav).

Artikel 197b **Wetboek van Strafrecht** stelt een werkgever strafbaar die een illegaal verblijvende vreemdeling arbeid laat verrichten, terwijl hij weet of ernstige redenen heeft om te vermoeden dat de vreemdeling illegaal in Nederland verblijft. Dit wordt als een misdrijf aangemerkt en wordt bestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste één jaar of een geldboete van de vijfde categorie (=maximaal € 67 000). Artikel 197c **Wetboek van Strafrecht** stelt dat hij die van het in artikel 197b omschreven feit een beroep of gewoonte maakt wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of een geld boete van de vijfde categorie.

Aantal bedrijven – Provincies

1 januari 2007		grootteklasse werkzame personen			TOTAAL
		< 10	10–50	> 50	
GR	Groningen	29 766	1 644	308	31 718
FR	Friesland	35 567	2 171	334	38 072
DR	Drenthe	26 369	1 444	238	28 051
OV	Overijssel	58 793	4 132	698	63 623
FL	Flevoland	22 558	1 218	181	23 957
GL	Gelderland	116 318	7 755	1 331	125 404
UT	Utrecht	82 880	4 583	1 018	88 481
NH	Noord-Holland	195 639	9 919	1 906	207 464
ZH	Zuid-Holland	209 898	12 699	2 340	224 937
ZL	Zeeland	22 102	1 351	194	23 647
NB	Noord-Brabant	158 071	9 548	1 791	169 410
LB	Limburg	60 944	3 812	763	65 519
SUBTOTAAL		1 018 905	60 276	11 102	1 090 283
Zakelijk beheer		327 013	3 439	478	330 930
Overig/geen gegeven		110	5	1	116
TOTAAL NEDERLAND		1 346 028	63 720	11 581	1 421 329

Bron: website Kamer van Koophandel: http://www.kvk.nl/topic/topic_cijferlijst_aantbedr.asp?code=prov&topicID=6093